

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CALEA VICTORIEI 51.

TELEFON 308

PIAȚA UNIREI No. 8.

Cluj, Duminecă 15 și 22 August 1926

Anul III

N-rele 33—34

NUMĂRUL: LEI 20

ROMÂNII DIN BULGARIA

Că sunt Români în Bulgaria și în ce stare se păstrează ei, poate să vadă oricine, chiar fără să treacă în țara vecină. Iată Turtucaia, la câțiva kilometri de București și până mai ieri bulgară. Cea mai mare parte din populație e românească. A fost așa sub Bulgari, și a fost sub Turci. Ba încă pe vremea acestora, când orașul de pe malul înalt din fața gurei Argeșului era temută cetate care stăpânea tot șesul de dincoace, Românii erau alături de Turci aproape singurii locuitori. Bulgarii au coborât la apă mai târziu. Dovada se poate lua, și, câtă lipsește, datorită lipsei unui mai vechiu recensământ, se poate deduce din „Lista localităților din regatul Bulgariei dela liberare (1879) până în 1910“, tipărită la Sofia în 1921.

POPULAȚIA TURTUCAEI 1880—1910

Ani	Total	Ro- mâni	Turci	Bulgari	Alții
1880	7172	2804	2556	1693	113
1887	7926	3205	2632	1960	129
1892	8063	3411	2637	1907	108
1900	9893	3677	2748	2793	181
1905	9845	3518	2473	3208	346
1910	10190	4056	2435	3466	483

Și chiar în această listă, numai numărul Turcilor dacă e bine redat. Al Românilor sigur că e mai mic, în folosul populației bulgare. Aceasta nu numai pentru că într'un Stat nou patriotismul ușor face asemenea greseli de numărătoare, dar și pentru că în ținuturi cu populație amestecată o socotire după limba vorbită duce totdeauna la defecte de calcul. Cine câștigă e limba Statului. Dovadă, în cazul nostru cifra Românilor Turtucăreni de astăzi: 7000, fără ce-au venit după alipire de peste Dunăre. Saltul dela 4000 din 1910 la 7000 în 1925 nu-și găsește lămurire în nici-o creștere firească. E

mai probabil că mulți Români fuseseră luați atunci drept Bulgari, pentru că știau limba țării și-și făceau în ea declarațiile către agenții recensământului. Acelaș lucru trebuie să se întâmple și acum în toate satele și orașele din Bulgaria, locuite în întregime sau în parte de Români.

Din cele mai vechi timpuri acești Români și-au avut așezămintele lor de cultură, așezămintele primitive, care nu treceau de umbra unei clopotnițe de biserică. Urme de biserică și de școală proprie, una pregătind pentru viața de dincolo și alta pentru cea de-aici, se pot descoperi până în secolul al optsprezecelea. Documentele cu aceste urme au luat și ele drumurile, poate fără întoarcere, ale Moscovei, dar nu înainte de a fi fost cercetate și publicate. Din ele răsare numele unui Rusu Șaru, învățător pe la 1774 în Turtucaia și hirotonit mai târziu preot în acelaș loc; răsare, într-o însemnare chirilică pe o scoartă de carte, dascălul Mihai din Oltenia la 1777 și alți nenumărați oameni de școală, fie veniți dela noi și vădind astfel legături și un curent de mutare neconținut între cele două națiuni, fie din orașul însuși. Firul lor nu s'a rupt până aproape de venirea în 1913 a stăpânirii românești. Directorul școlii românești de sub regimul bulgar e și azi institutor la școala unde a lucrat douăzeci de ani.

Până târziu după 1878 limba bulgară nu era obligatorie. Dela 1892 ea a pătruns ca atare, împreună cu câțiva institutori bulgari impuși.

În 1906—1907 școala avea peste 200 elevi și eleve. Curând după aceea Statul bulgar a scos limba română și pe învățătorii români din ea. Vom întâlni mai departe aceeaș măsură înlăturându-ne limba și învățătorii de prin toate satele românești din Bulgaria. Dacă în Turtucaia nedreptatea s'a putut cu prisosință înlătura, aiurea ea se menține și-și aduce în fiecare

an roadele, spre paguba, cum se va vedea, nu numai o noastră, sau a înțelegerii dintre două popoare, dar a Bulgarilor înșiși.

După locuință și obârșie, Românii din Bulgaria se împart în două grupe: unii se pot numi Români bulgari dunăreni, iar ceilalți Români bulgari balcanici.

Aceștia din urmă sunt Aromânii și, în afară de rădăcinile lor locale, seculare, au roit din marea stupină macedoneană. Roesce și astăzi. Cei mai mulți sunt acum statorniciți. Păcurarii cari apăreau cu turmele lor numai pentru pășune și se întorceau apoi, cu schimbarea vremii, ori că s'au oprit deplin pe loc în sălașe înalte, ori că au rămas de cealaltă parte de hotar. Noulle stări politice au pus capăt acelor pendulări de populație, cunoscute din Evul Mediu și mai de mult, și prin care se lămuresc, sau după perdeaua căroră stau tainic, atâtea fapte de limbă sau de etnografie și folklor ale poporului nostru. Chirigii singuri se mai mișcă pe strămile și cotitele cărări de piatră cu caii lor de tovar plini de marfă sau pe șosele cu praf din orașel în orașel, dela râpa Vardarului și a Strumei până la Vidin și Lom sau până la Varna.

Aromânii bulgari sunt sau crescători de vite sau negustori. Risipiți, ei pot fi găsiți în mai toată Bulgaria, hangii prin centre mici sau prăvăliași și bancheri prin cele mari, economi, stăruitori și rezistenți. Pentru venirea unora se poate înfige și țărșul unui fapt istoric. Așa e cazul fugarilor din distrusul Moscopole. Locul însă unde trăesc în număr mai mare alcătuește un fel de triumphiu în care sunt mai însemnate laturile și punctele de oprire decât câmpul propriu zis. Una din laturi ar avea direcția Sofia-Gorna-Giumaia-Petrici, iar celelalte două s'ar uni având ca vârf împrejurimile

Peșterei, până la jumătatea drumului dintre Peștera și Stanimaca.

Numărul lor e greu de dat după izvoarele oficiale, care nu-i cunosc sau nu-i recunosc totdeauna ca populație aparte. Ceva din confuzia noțiunii globale și mai mult geografice decât etnografice, de Macedonean, nu se putea să nu-i urmărească și pe ei, mai ales într-o țară atât de frământată de chestiunea macedoneană. Ca temei ar putea sluji un grup mai sub ochi și mai vechiu în țară, decât sălașele și stațele sudice, venite Bulgariei cu rotunjirea hotarului după 1913.

Aromânii din Sofia sunt strânși în colonie, care pentru ei are un înțeles mai adânc decât i-ar avea pentru alte neamuri. Se știu, se ajută, lucrează unitar, „Lista localităților“, amintită și în altă parte, cunoaște pentru capitală, ca să luăm numai două date, în 1905, 230 Români și 771 Tântari (Aromâni), iar în 1910, 314 Români și 720 Tântari. Datele noastre vorbesc însă de 2000 până la 3000 numai Aromâni în Sofia. Atunci? Ar trebui să se meargă mult dincolo de 10.000 ca să se găsească cifra Aromânilor bulgari, iar până la date mai precise ale noiei numărări, care va oglindi atâtea stări neașteptate datorite schimbărilor de voe ori de nevoie între populații sau refugierilor, de către Grecia sau Jugoslavia, și până la întregirea și controlarea acelor date prin cartografia locală română, ori ce încercare de fixare a unei cifre ar păcătuia.

Centrele mai însemnate sunt astăzi: Sofia cu 500 de familii, Gorna-Giumaia cu 300, Kiustendil cu 70, Samcov cu 50, Radomir cu 10, Mehomia cu 15, Bosilegrad cu 5, Dupnița cu 8, Strumița cu 5, Petrici cu 5, Nevrocop cu 3, pe lângă locurile cu păstori Aromâni ca Peștera și Bratigova, de vreo 100 de familii.

Aromânii bulgari au două școli și două biserici, câte una din fiecare în Sofia și Gorna-Giumaia. Ele nu pot fi puse însă în rândul înlesnirilor pe care Bulgaria le face minorităților sale. Aceste așezăminte sunt înființate și întreținute de Statul Român, cu instituții și preoți numiți și plătiți de el. Ceva asemănător au și Bulgarii la noi, de pildă școala și biserica din București. Dacă am răspunde arătând spre ele atunci când ni s'ar aminti de școlile și bisericile pe care le îngăduim minorității bulgare autohtone, am cădea în greșală ca vecinii noștri. Abia dela astfel de așezăminte încolo se poate vorbi de grija culturală a Statelor pentru minoritarii lor.

Românii bulgari dunăreni sunt înșirați mai ales dealungul Dunării, de unde au urcat pe cursul mai tuturor

râurilor, pe Osmă, pe Vid, pe Isker, pe Târnava, pe Ogost, pe Timoc. Dela Șistov până la Vidin și la Vârfu și de acolo până la Mlava și Morava Sârbească satele românești se țin lanț. Dacă pe ici, colo, lanțului îi lipsește vreo verigă, faptul se lămurește prin colonizarea interioară băștinase, pe urma creșterii populației și mișcării înăuntrul hotarelor către ținuturile de mai slabă densitate. Acele ținuturi fuseseră centre vii de emigrare mai vechi nord-sudică. Până astăzi, în atâtea locuri Bulgarii par străini și venetici, în mijlocul satelor românești care nu-și mai știu de multe ori vatra de dincolo, pe când noii vecini sau conlocuitori și-aduc foarte bine aminte orașelul de sub poala Balcanilor de unde au plecat. Când uită, li'l aduc aminte ceilalți.

Cei mai mulți din acești români sunt Olteni. Când nu mai pot spune singuri de unde se trag, portul și limba îi dau ușor de gol. Ei sunt mai ales plugari, dar în același timp și podgoreni pe înșoritele terase dunărene, și pescari isteți în bălțile și apele fluviului. Sunt mai înstăriți și mai mândri decât frații lor de dincoace. Amestecul, pe deo parte, cu elemente desprecchiate și uneori de strănsură, cum sunt dezertorii sau alți fugiți dela noi face ca înfățișarea unor așezări să fie prea inegală, iar pe de altă parte, închiderea față de viața intensă românească și rămânerea în marginile celei bulgare, le strimtează puțin câte puțin orizontul. Această stare ar fi și mai păgubitoare valorilor omenești fără legăturile neîntrerupte și de multe feluri între cele două maluri. Nici luciul tăcut al Dunării nici asprimea grănicerilor nu sunt piedici. Prin oameni cele două maluri sunt încă una.

Exemplele culte, ridicate dintre ei, negustori cuprinși, avocați, medici, mari funcționari, artiști și învățați sau chiar oameni politici sunt adesea alături de cei dintâi fruntași ai țării. Aceasta n'a însemnat însă până acum o înălțare a populației românești în genere. Ea pierde pe rând, poziție după poziție. Aleșii pe cari și i-a scos din sân, slăbindu-se, privesc această dare îndărăt fără să se priceapă sau să vrea să facă în jur zid de apărare. Privighetorile ei cântă în alte păduri și într'un vers potrivit după acestea! Sătenii au făcut mai mult pentru păstrarea ființei lor și a firului dela strămoși decât ucenicii schimbăcioși ai cărții. Limba și datinele milenare împodobesc și azi satele ca acum o sută și ca acum cine mai știe câte sute de ani; dela porțile orașului încep șovăelile; în cuprinsul lor și departe de acasă, și uitările și uneori vânzările.

Numărul Românilor bulgari dună-

reni poate fi socotit rotund la 100.000. Această cifră reese, cu mici oscilații, și corectări pe care le vom documenta, din chiar statisticile bulgare. Cam zece la sută din ei sunt populație orășenească; încă vreo zece semi-orășenească, adică din cuprinsul sau din marginea orașelor, dar cu îndeletnicire țărănească; și optzeci la sută, săteni curați. Orașele sunt însă mici înjghebări din râpa Dunărei, Vidinul, Lomul, Rahova, 17.722, 13.067, 5762 locuitori în 1920. În Vidin erau în 1910, de când avem și date amănunțite la o populație totală de 16.450 de locuitori, 943 Români. Despre siguranța cifrei putem judeca după ce era ea în 1905: la 16.387 populație totală, 1.080 Români. Cum de erau să scadă Românii în cei cinci ani dintre statistici, când în afară de creșterea firească, Românii Vidineni sunt neconținți sporii de adaosul țărănesc mutat la oraș? Incongruențe și taine de-ale statisticii! De aceea și cifra globală arătată a se găsi la 31 Decembrie 1920 în județul Vidin, 37.021 Români, trebuie luată cu toată rezerva. Din cercetarea situației fiecărui sat în parte, reese aceeași rupere an de an din corpul românesc și trecere dincolo de crâmpnee, crâmpnee: funcționarii Statului sau oameni în vreo legătură cu Statul, toți Români, sunt regulat socotiți la Bulgari; tinerii vorbind tot mai mult bulgărește, tot mai mulți dela nesfârșitele războaie care i-au ținut în tabere depărtate, deopotrivă. Pentru destule sate, din care avem experiența proprie și mărturisirea hotărâtă a localnicilor, statistica știe uneori zeci, dar alte ori chiar sute de Bulgari, acolo unde nu e picior sau se găsește cel mult o familie, două. De pildă Bregova, sat mare pe Timoc, de 4.998 locuitori în 1920. Unde au găsit agenții statistici pe cei 200 Bulgari? În fața oricărei anchete făcută de oameni pricepuți să deosebească între vorbitorii de bulgărească și bulgarii de origine, ei s'ar topi până la câteva exemplare, negustori sau învățători de programă, știind în schimb perfect românește.

Românii bulgari dunăreni se pot împărți în două grupe, fiecare cam de 40 de sate și cam de aceeași mărime. Unii sunt întinși mai mult linear, într-o coardă lungă, dela Șistov până la Acciar, în cotul cel mare al Dunărei dintre Lom și Vidin. În anume părți ale coardei, în dreptul diferitelor văi, fâșia etnografică română se bulbucă înăuntru. Apoi ține iarăși malul fluviului, ca o rampă în marginea unei surpături, pe care n'o lași din mână. În bulbucăturile intrate mai afund Românii locuiesc mai adesea amestecați cu Bulgarii, cari încet îi ma-

jorează; pe coardă sunt singuri, sau Bulgarii, colonizați aici, cedează ei, învățând limba română. Așa s'a întâmplat în Kozlodui (Codosluiul românesc), sat de 5.726 locuitori în 1920, așezat ceva mai jos de gura Jiului. Cam o optime de Bulgari mutați în el la 1901 din Kiustendil și puși ceată în marginea lui, au trecut prin acest proces firesc și împotriva așteptărilor celorce, în alte scopuri, îi aduseseră.

Al doilea grup e alcătuit de Românii dintre Vidin și Timoc. Spre deosebire de cei dintâi, aceștia sunt așezați în adâncime, în trei rânduri de sate, atât în lung cât și în lat, mulțumită pe deoparte configurației terenului și sprîjinirii lui de toate părțile pe apă, ceea ce înlesnea înjghebură și a unei insule etnografice, iar pe de altă parte vecinătății Timocului sârbesc, plin de Români. Fiind mult mai puțin risipiți, ei se păstrează mai curați și sunt muni să ia în mână, prin conducătorii lor, pricina tuturor Românilor bulgari. Sunt de altminteri și mai avuți, și prin urmare mai de sine stătători. Iar cu o latură privesc spre întinericul politic și cultural al Românilor din Craina sârbească! Prefirări de-acolo le-au venit de mai multe zeci de ani, în părțile pădurene, locuite de Români bănățeni sau Olteni, trecuți întâi prin filtrul sârbesc. Dacă Sofia, centrul politic al țării și al Românilor cetățeni bulgari, trebuie să lucreze pentru unirea elementului român și aromân și să conducă acțiunea lor politică, Timocul, în care ar trebui să se facă mai mult pentru ridicarea Bregovei până la o capitală regională, e chemat să conducă cealaltă acțiune, culturală, temeiul cel mai sigur și condiția de biruință a celei dintâi.

Vremea așezării, legătura cu pământul și cu oamenii, ca și starea culturală a Românilor bulgari dunăreni, sunt destul de deosebite. Ele se pot înțelege și judeca numai prin cercetarea la fața locului și din caz în caz. Vom încerca, numai, alegând din diferite locuri asemenea cazuri, să dăm o părere.

Trebuie năzuit, în ce privește pe acești Români, la o unificare de tratament, de altminteri ne dăm seama că destul de greu de înfăptuit chiar dacă s'ar pune întreaga bunăvoință și din partea autorităților. Bulgaria e însă tot o țară nouă care abia își aplică ei și naționalităților ei, luați în înțelesul cel mai strict, o unitate de tratament. Ceilalți n'au decât să se supună sau să sufere. Patriotismul activ bulgar, care izbucnește uneori în forme supărătoare pentru ceilalți, fiind în sine și dacă nu s'ar depăși sigur, o simțire vrednică de tot respectul, ușor că în afară iluzia că reprezintă o țară

desăvârșit încheată, fără o problemă a minorităților și cu luare aminte numai la vecinii unde Bulgarii răzleți sau răsluiți gem sub jug. Pe când în realitate în unele județe te poți crede în colțuri pestrițe de Dobroge sau de Basarabie. Împrejurările istorice le-au fost și lor deopotrivă de vitrege. Numai că Bulgarii crează și cultivă chestii bulgărești pretutindeni unde li-se pare că au dreptul, și nu vor nici să audă de vreo chestie minoritară, la fel privită și urmărită de cineva din afară, la ei acasă. Tară tânără, cum nu e ea singură pildă, și cum se pot întâlni chiar și în Nordul Dunărei! Dacă în Bulgaria întreagă sunt vreo 120.000 de Români la o populație de 5 milioane, aceasta înseamnă că, față de o populație la noi peste de trei ori atâta, Bulgarii sunt în România exact în aceiași proporție. Numai că pe când e plină lumea de sgomotul problemei bulgare în România, de o problemă românească dincolo de Dunăre nu știe nimeni și nici nu ne-am gândit să ridicăm glasul. Acest singur fapt ar vorbi, ni se pare, de mai marele nostru simț de toleranță și de pace.

Ne oprim între Români bulgari dunăreni dela Răsărit de Acciar, întâiu la satul Mărtvița, din județul Plevna. E caracteristic din multe privințe. Cu toate că adânc pe Vid, spre Opancez și Plevna, pe unde erau la 1880 proaspete amintirile trecerii oștirilor românești, el e, în elementul român, un sat de colonizare nouă. „Lista localităților“ îl arată curat bulgăresc în 1880, cu 337 locuitori. După acest an s'au așezat aici, ispitiți de belșugul de pământ, Români. Români de două feluri: Olteni veniți dela Doanca Romanatului și alte sate de pe valea Oltului, și Bănățeni, cunoscuți cu numele de Ungureni. Aceasta în 1886. „Lista localităților“ numără în 1887, 607 Mărtvițeni, din cari numai 372 sunt Bulgari. 191 sunt Români, iar ceilalți până la 231, „Slăveni“ din Cehoslovacia de azi, Maghiari de lângă Budapesta și Sârbi, toți poate cu stăgii bănățean. În 1910 populația satului era de 1.552 de oameni cu 610 Bulgari și 648 Români. În 1920 ea se ridică la 1817.

Scoala e de Stat și de limbă bulgară. Biserici sunt patru, una ortodoxă, una evanghelică, una baptistă și una metodistă. Preotul ortodox, care e bulgar, așteaptă numai cărțile rituale, ca să facă slujbă o săptămână în limba bulgară și altă săptămână, pentru Români, în limba română. Aceștia sunt majoritatea și prin urmare cel mai tare sprîjin acolo al ortodoxiei. Bănățenii nu intră în socoteală, pentru că sunt metodisti. Propaganda lor, primejdioasă mai ales pentru Olteni, ca și toată

activitatea sectelor, duce la o asemenea recunoaștere, care ar fi mai rodnică venind ca aplicare a unui principiu de dreptate, decât a unei măsuri de oportunism.

Coborând pe Vid întâlnim în dreapta apei, Copriva, Șiacovo, Găureni, comună puternică de 2.704 locuitori, numai Români și veche așezare a noastră, cum o dovedește și formația cuvântului cu totul proprie în tăetura lui de plural băștinaș. — La trei, patru kilometri mai departe e Șimlevo cu 1600 locuitori, toți de ai noștri, și lângă el, la gura râului, Somovit, cu 1499 locuitori, din cari vreo 1300 Români. Spre Răsărit, pe sub Nicopole și trecând apoi la Românii din județul Târnava, dăm de Cercovița, Debova, Armălu, Bieleni în mlăștinile dela jumătatea drumului dintre Nicopole și Șiștov. Pe dreapta Vidinului e Gulița, iar jos la Dunăre, Cercelanul peste apă de Gârcovul din Romanat și Măgura în fața Silișteoarei, sate numai de Români, fără turla cu cruce a vreunei biserici. Pe Dunăre în sus ne întâmpină acum Beșlii, curat românesc, de 1559 de oameni, la vărsarea Iskerului, pe a cărui vale se găsesc foarte aproape Ghighii și Ghighenski Mahala. Mai departe pe fluviu, spre Rahova, se înșiră Vidinul, de jos și de sus, Ostrovul cu 2627 locuitori, Lescovăț, în văzul Rahovei. Ogostul și Târnava își au și ele sate de Români: Hârlețul, Saraiul spânzurat pe râpi și nevăzut, deasupra singurei fântăni dela drumul mare, Glujeni, Butan, Sârbenița, și floarea tuturor satelor românești dunărene din aceste părți, Codosluiul.

Nu vom mai urmări acum nici satele de pe Tîbra, nici cele de pe Lom: Tîbrul de vreo 854 de oameni, jumătate Români jumătate Turci, Tîbăr Văroș cu 2000, din cari aproape trei sferturi Români, Călugăr Mahala cu 1497 în întregime Români, Razgrad Mahala, Ciucian, Labă, Golenti, Ursoaia. Am intrat de mult în județul Vidinului, și, dincolo de plasa Lom, se întind satele mândre timocene, care cer tratare aparte.

Ținutul românesc din aceste părți, a doua grupă Dunăreană, a cărui capitală administrativă e Vidinul, izbește întâiu prin aceea că e bine legat în sine. În loc de un fir subțire sau de stropi de sate, el ne stă înaintea ca o pată etnografică destul de puternică. Vetre ca Bregova, cu 4998 de locuitori în 1920, Gânzova cu 2201, Vârful cu 2163, Kirimbegul cu 2150, Rahova Pădurenilor cu 2174 și cătunul ei Fundenii cu 172, cele patru sate unul lângă altul, — Șeu, Cutova, Stanotâm și Coșova, cu 5201 oameni la un loc, pretutindeni mai mult fără urmă de Bul-

gari decât cu Bulgari, înfățișează o mândrețe de viață românească, aici, în cotul cel mai îndepărtat al Bulgariei.

Binefacerile acestei așezări se văd. Limba e mult mai curată. Legăturile de rudenie între un mal și altul sunt mai ușoare. Unele din drepturile de demult s'au putut păstra. Punem între ele la locul de frunte limba în biserică. Un duh mai luminat de vladică a îngăduit-o mai peste tot. Problema, grea de deslegat aiurea, a pregătirii preoților, aici s'a ivit foarte rar. Vechii slujitori ai altarului, descălecați din Țară pe la începutul secolului trecut, au dat naștere la adevărate dinastii preoțești. Unii din ei au pătruns și în baladele populare, deși cu alte însușiri decât cele blânde ale hirotoniei. Ei și-au lăsat biserica unul altuia din tată în fiu. Ca într-o diplomă domnească se pot urmări astăzi pe pietrele din cimitir, spiță de spiță și cu arătarea anilor, „popii” dintâi și moștenitorii lor din aceleaș neam. Biserica a rămas a oamenilor.

Școala însă nu. Școlile primare și progimnaziile din atâtea sate unde se vorbește altă limbă, decât a Statului, nu cunosc decât limba lui. Ceeace se întâmplă e ușor de prevăzut și se știe și din alte locuri izbite de aceeaș greșală. Învățământul pierde vreme, nu e sincer și nu dă roade, sau dă altele decât cele așteptate.

Din 37.160 de Români numărați în județ la 1920, știau carte abia 10.223, din cari 8753 bărbați și 1470 femei (din totalul acestora din urmă de 19.093!). Și ce carte știau și ei, cu un sistem, de nevoie bilingv în întâiele două clase și cu totul bulgar apoi, când se crede că școlarii și-au însușit de bine, de rău rudimentele limbii de Stat! Pospaiul de cunoștințe astfel însușit se topește în mediul curat românesc, în care școlarul se întoarce când închide ușa școlii. Proporția absolută a știutorilor de carte români e cu mult sub aceea a Bulgarilor, și aceasta mulțumită numai limbii de predare.

Fără limbă românească pentru Români în biserică se înmulțesc sectele; fără limbă românească în școală se întinde analfabetismul!

Și se mai întâmplă ceva. Copiii Românilor mai înstăriți sau cari au mai mare aplicare la carte trec Dunărea și cer adăpostul școlilor noastre. Numai din ținutul Vidinului sunt azi peste o sută la noi, elevi de școli primare, de școli de meserii, de seminare și studenți de universitate sau de școli speciale superioare. Pătura de profesii libere, de oameni de biserică și de învățământ popular, de conducători in-

telectuali într'un cuvânt, începe să se pregătească în afară de hotarele țării de unde se trage și unde are să trăiască. Ceeace nu poate fi în folosul Bulgariei, nici ca manifestare generală a unui rău în politica internă culturală, și nici ca spirit al absolvenților de aici, care fatal va fi în unele cazuri altul decât și l-ar dori ea. Cu măsuri polițienești sau propagandă locală, cum se încearcă azi la Vidin, care să facă anevoioasă sau cu neputință întoarcerea celor mai înzestrați cetățeni bulgari de

limbă română între ai lor acasă, unde nu li se pune însă la îndemână un mijloc de pregătire asemănătoare în limba vorbită de ei, se lucrează împotriva scopului propus. Aceste măsuri și această propagandă abia dacă fac mai zgomotoasă o stare de lucruri, până atunci localizată și înăbușită.

Fără limbă românească pentru Români bulgari în biserică și școală se pune la cale de Stat însuși crearea unei probleme românești în Bulgaria!

Emanoil Bucuța

POLITICA EXTERNĂ

Pactul siguranței baltice, Polonia și Rusia

Urmărind de aproape evoluția problemelor fundamentale ale politicii europene de după război și căutând să fixăm mereu poziția României în acest cadru general, am stăruit în mod deosebit asupra problemei siguranței Statelor.¹ Inutil să repetăm, ce am spus de atâtea ori, că pacificarea reală a spiritelor și normalizarea vieții internaționale nu sunt posibile fără întronarea sentimentului obșteșc de siguranță atât pentru viața particulară a cetățenilor, cât și pentru existența fiecărui Stat în parte și a tuturor laolaltă.

România și problema siguranței

Dar problema siguranței europene prezintă aspecte variate după cum o examinăm într'un sector sau altul al vechiului continent. Doar că aceste aspecte întrunesc un singur caracter de uniformitate: siguranța, mai mare în Apus, scade cu cât ne îndreptăm spre Răsărit, spre a ajunge la minimum în vecinătatea Rusiei, și aceiași tendință de scădere a siguranței o regăsim dela Nord spre Sudul Europei cu excepția vecinătăților rusești unde nesiguranța apare egală pentru toți.

Țara noastră aflându-se, prin așezarea ei geografico-istorică, la încrucișarea liniilor de maximă nesiguranță, fie venind din Apus fie scoborând dinspre Miază-noapte, este evident că problema siguranței, atât sub aspectul ei general european cât și sub acela specific local, ne interesează pe noi mai mult ca pe alții. De aceea, am urmărit cu deosebită atenție opera încercată, la Geneva, prin protocolul arbitrajului obligator și ne-am bucurat de succesul eforturilor încheiate prin

pactele dela Locarno, — deși nu se vorbise încă de regiunea cea mai expusă primejdiilor de război, regiunea orientală a Europei. Ne-am bucurat pentru că o sporire a siguranței în Europa apuseană și centrală nu poate însemna decât o scădere a primejdiilor nesiguranței în restul vechiului continent, după cum orice scăpare a marilor puteri europene de grija propriei lor siguranțe are de efect o acțiune mai puternică și o influență mai mare din partea lor pentru diminuarea primejdiilor de război ori de unde ar veni ele.

Evident, în ciclul eforturilor obștești pentru siguranță, cei mai serios amenințați au interesul și datoria să nu aștepte nimic de-agata, ci să se silească și singuri de a-și spori siguranța locală sau regională, independent de cea generală. În acest sens, am văzut, când am vorbit despre „rețeaua pactelor de siguranță”, că România ocupă un loc de frunte, printre Statele zeloase de a se ajuta singure, prin participarea ei atât în sistemul Micei Antante pentru siguranța sectorului central-european și balcanic, cât și prin alianța cu Polonia transformată în pact reciproc de siguranță pentru sectorul oriental.

Dar când vorbim despre sectorul european oriental și despre siguranța acestei părți a vechiului continent, însemnează că ne preocupă în primul rând evoluția politicii externe rusești, precum și toate măsurile de siguranță la care recurg celelalte State vecine cu Rusia la Nord, la Vest ori la Sud.

Intr'un recent articol² am vorbit, în treacăt, despre pactul de neagresiune dintre Moscova și Angora, adică dintre Rusia și vecinul ei dela Sud, Turcia, — care-i riverană ca și noi la Marea Neagră, — după cum am pomenit despre încercările bolșevicilor de a în-

¹ Vezi seria articolelor din Societatea de mâine a. II No 10, 30-31, 32-33 și 41; a. III No 17, 20 și 21-22, oșebit de atenția specială dată protocolului dela Geneva din 1924 ca și operei dela Locarno din 1925 printr'o altă serie de articole.

² Societatea de mâine a. III. No 21-22.